

Fimmtudaginn 19. febrúar 1953.

Nr. 57/1951. **Leikfélag Reykjavíkur** (Sigurður Ólason)
 gegn

**Sigurði Reyni Péturssyni f. h. dr. Jan van
 Loewens vegna dánarbús Stefáns Zweigs.**
 (Sigurður R. Pétursson hdl.).

Dómendur:

**Hæstaréttardómararnir Jónatan Hallvarðsson, Gizur
 Bergsteinsson, Jón Ásbjörnsson, Þórður Eyjólfsson og
 próf. Ólafur Lárusson.**

Höfundarlaun.

Dómur Hæstaréttar.

Áfrýjandi hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 9. maí 1951 og krafizt þess aðallega, að hann verði sýkn dæmdur af kröfum stefnda, en til vara, að dæmd fjárhæð verði lækkuð til muna. Svo krefst áfrýjandi og, að stefnda verði dæmt að greiða honum málskostnað bæði í héraði og fyrir Hæstarétti, en til vara, að hvorum aðilja verði dæmt að bera sinn málskostnað.

Stefndi krefst þess, að héraðsdómurinn verði staðfestur og áfrýjanda dæmt að greiða honum málskostnað fyrir Hæstarétti.

Með skírskotun til raka héraðsdóms á stefndi rétt til höfundarlauna vegna sýninga áfrýjanda á leikriti því, sem í málinu greinir. Þykja þau hæfilega ákveðin 4% af vergum tekjum áfrýjanda af leiksýningunum eða kr. 4791.57. Ber að dæma áfrýjanda til að greiða stefnda þá fjárhæð með vöxtum, eins og krafizt er, svo og málskostnað bæði í héraði og fyrir Hæstarétti, sem ákveðst samtals kr. 3500.00.

Dómsorð:

Áfrýjandi, Leikfélag Reykjavíkur, greiði stefnda, Sigurði Reyni Péturssyni f. h. dr. Jan van Loewens vegna dánarbús Stefáns Zweigs, kr. 4791.57 með 6% ársvöxtum

frá 21. maí 1949 til greiðsludags og samtals kr. 3500.00 í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dóminum ber að fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 27. apríl 1951.

Mál þetta, sem dómtekið var 17. þ. m., hefur Sigurður Reynir Pétursson hdl., hér í bæ, f. h. dr. Jan van Loewens vegna dánarbús Stefáns Zweigs, höfðað fyrir bæjarþinginu, eftir árangurslausa sáttaumleitun, með stefnu, útgefinni 29. júní 1949, gegn Leikfélagi Reykjavíkur, hér í bænum, til greiðslu höfundarlauna fyrir flutning leikritsins Volpone eftir Stefán Zweig, 7% af brúttó tekjum stefnda af sýningum leikritsins, að viðbættu forgjaldi, kr. 1000.00, auk 6% ársvaxta frá birtingardegi sáttakæru, 21. maí 1949, og málskostnað að skaðlausu.

Málavextir eru þeir, að í byrjun 17. aldar samdi enska skáldið Ben Jonson leikritið Volpone. Um þrem öldum síðar breytti Stefán Zweig leikriti þessu, og kom gerð hans af leikritinu fyrst út á þýzku árið 1927. Að tilhlutun stefnda var gerð Zweigs af leikritinu þýdd á islenzku, og greiddi stefndi þýðandanum fyrir þýðinguna. Veturinn 1948 til 1949 sýndi stefndi síðan leikritið opinberlega í 23 skipti, án þess að hafa fengið leyfi þess eða þeirra, sem höfundarréttinn áttu, til sýninganna, en Stefán Zweig lézt árið 1942. Samkvæmt skýrslu stefnda námu brúttótekjur hans af umræddum sýningum, að frádregnu gjaldi fyrir geymslu fata og skemmtanaskatti, kr. 119.789.17. Við munnlegan flutning málsins krafðist stefnandi greiðslu á kr. 9385.24 auk vaxta og málskostnaðar, svo sem að framan segir. Er hin umkrafða fjárhæð 7% af hinum uppgefnu brúttótekjum stefnda, að viðbættu 1000 króna forgjaldi.

Stefnandi heldur því fram og reisir á því dómkröfur sínar, að Stefán Zweig hafi endursamið og breytt hinu upphaflega leikriti Ben Jonsons svo mjög, að hann hafi skapað nýtt og sjálfstætt listaverk. Höfundarréttur Zweigs sé því ótvíræður og beri erfingjum hans að sjálfsögðu fullt endurgjald hjá stefnda fyrir flutning hans á leikritinu. Visar stefnandi þessu til frekari stuðnings til 2. gr. Bernarsáttmálans, en samkvæmt auglýsingu nr. 110 frá 1947 gekk sáttmálinn í gildi fyrir Ísland 7. september það ár. Segir í 2. gr. sáttmálans meðal annars, að aðlaganir (adaptions) og aðrar umsmíðar á ritverki njóti sömu verndar og frumverkin.

Þá telur stefnandi, að fjárhæð sú, sem hann gerir kröfu til, sé sanngjörn og í samræmi við þær reglur, sem farið sé eftir erlendis um greiðslu höfundarlauna fyrir flutning leikrita. Kveður hann, að í löndum þeim, sem séu aðiljar Bernarsambandsins, sé venjan yfirleitt sú, að höfundar fái 10% af brúttótekjum fyrir leikrit, sem taki heilt kvöld að sýna, og auk þess svokallað forgjald. Hefur stefnandi þessum staðhæfingum sínum til stuðnings lagt fram bréf frá norska rithöfundafélaginu í Osló, dags. 30. marz 1949. Þá hefur hann lagt fram bréf frá forstjóra Konunglega leikhússins í Kaupmannahöfn og Det Nye Teater í Osló þess efnis, að er

Volpone var leikið í þessum leikhúsum á árunum 1929 og 1930 í gerð Zweigs, hafi verið greitt í höfundarlaun 7% af brúttótekjum leikhúsanna af sýningum leiksins.

Stefndi hefur krafizt þess aðallega, að hann verði algerlega sýknaður og honum dæmdur málskostnaður úr hendi stefnanda eftir mati dómsins. Til vara hefur hann krafizt lækkanar á kröfum stefnanda og að málskostnaður verði látinn falla niður.

Í greinargerð hefur stefndi véfengt, að dr. Jan van Loewen hafi heimild frá dánarbúi Stefáns Zweigs til að innheimta höfundarlaun, sem dánarbúið kynni að eiga rétt á vegna flutnings á áðurnefndu leikriti. Reisti stefnandi kröfu sína um sýknu í fyrsta lagi á þessum grundvelli, en við munnlegan flutning málsins féll hann frá þessari sýknuástæðu.

Í öðru lagi reisir stefndi sýknukröfuna á því, að tími sá sé löngu liðinn, sem breytingar Stefáns Zweigs á leikriti Bens Jonsons njóti verndar Bernarsáttmálans að islenzkum lögum. Í auglýsingu nr. 110 frá 19. sept. 1947 segi, að sáttmálinn gildi fyrir Ísland með þeim fyrirvara, að varðandi þýðingar gildi 10 ára frestur sá, sem tiltekinn sé í 4. gr. laga nr. 13 frá 20. október 1905, í stað 50 ára frests 8. gr., sbr. 7. gr. sáttmálans. Þá segi orðrétt í 1. málsg. 4. gr. nefndra laga: „Engum er heimilt, án leyfis þess, er eignarrétt hefur á riti, að gefa út þýðingu á því fyrr en 10 ár eru liðin frá því, að ritið var gefið út í fyrsta sinn.“ Telur stefndi, að heimilt sé að gagnálykta frá þessu ákvæði á þá leið, að leyfilegt sé að gefa út og flytja þýðingu rits, að liðnum 10 árum frá fyrstu útgáfu þess. Þessi frestur hafi verið löngu liðinn, er áðurnefnt leikrit var þýtt og flutt, þar sem það hafi fyrst verið gefið út 1927.

Stefnandi hefur mótmælt framangreindri sýknuástæðu stefnda. Telur hann, að ákvæði 8. gr. Bernarsáttmálans, sem áðurgreindur fyrirvari er gerður við, og 4. gr. laga nr. 13 frá 1905 taki aðeins til útgáfuréttar á þýðingum, en ekki til flutningsréttar á þeim. Í 11. gr. sáttmálans séu sjálfstæð ákvæði um flutningsrétt, er tryggi höfundum hann, meðan höfundarréttur varir (50 ár frá láti höfundar). Við inngöngu Íslands í Bernarsambandið hafi enginn fyrirvari verið gerður um gildi ákvæða 11. gr. sáttmálans, enda hefði slíkt ekki verið heimilt.

Í 2. tölulið 11. gr. Bernarsáttmálans segir, að höfundum leikrita eða söngleikrita sé tryggð vernd gegn opinberri sýningu á þýðingu á þessum verkum án þeirra leyfis, meðan þeir eiga rétt á frumverkinu. Svo sem stefnandi heldur fram, var enginn fyrirvari gerður við 11. gr. sáttmálans af Íslands hálfu, er það gerðist aðili Bernarsambandsins. Gildir því greint ákvæði 11. gr. óskorað hér á landi um flutningsrétt á þýðingum leikrita, enda tekur tilvitnað 4. gr. laga nr. 13 frá 1905 eftir orðalagi sínu eingöngu til útgáfu þýðinga. Hefur því umrædd sýknuástæða stefnda ekki við rök að styðjast.

Í greinargerð hefur stefndi í þriðja lagi krafizt sýknu að svo stöddu á þeim grundvelli, að engin staðfest gjaldskrá sé til um gjöld til höfunda fyrir leiksýningar á verkum þeirra, og sé því eigi unnt að ákveða þóknun til stefnanda fyrir flutning nefnds leikrits. Við munnlegan flutning máls-

ins hreyfði lögmaður stefnda ekki þessari varnarástæðu og verður því að telja, að fallið hafi verið frá henni, enda getur vöntun slíkrar gjaldskrár ekki leitt til sýknu.

Varakröfu sína reisir stefndi í fyrsta lagi á því, að leikritið Volpone hafi verið sýnt sem klassískt verk Ben Jonsons, en þess getið í leikskrá, að Stefán Zweig hefði endursamið leikritið. Falli breytingar Zweigs ef til vill undir aðlaganir í skilningi 2. gr. Bernarsáttmálans, en í þeirri grein segi, að aðlaganir njóti sömu verndar og frumverkin, að óskertum höfundarrétti á frumverkunum sjálfum. Nú sé ekki um neinn rétt að ræða til frumverks Ben Jonsons, þar sem það sé svo gamalt, en ekki geti Stefán Zweig þrátt fyrir það tileinkað sér allt verk Ben Jonsons sem sitt. Hið mesta, sem hann (dánarbú hans) geti átt rétt á, sé gjald fyrir breytingar, sem hann hafi gert á hinu upprunalega leikriti. Þær breytingar telur stefndi aðallega vera fólgnar í styttingu frumverksins, en gerð Zweigs á leikritinu sé byggð á sömu hugmyndum og frumverkið. Nokkrum persónum sé að vísu sleppt, en ummæli þeirra lögð í munn annarra persóna, sem haldið sé í leikritinu. Þá séu hliðstæðar ræður sömu persóna í báðum gerðum leikritanna mjög svipaðar.

Stefnandi hefur mótmælt framangreindri varnarástæðu stefnda, enda heldur hann því fram, svo sem áður er sagt, að Stefán Zweig hafi með breytingum sínum á Volpone Jonsons skapað sjálfstætt skáldverk.

Hinn 5. marz s.l. voru þeir dr. Jón Gíslason og cand. mag. Björn Bjarnason dómkvaddir á bæjarþingi Reykjavíkur „til þess að gera samanburð á leikritinu Volpone eftir Ben Jonson og leikritinu í þeirri mynd, sem Stefán Zweig gekk frá því, þannig að þeir lýsi breytingum þeim, sem Zweig gerði á frumverkinu, og láta uppi álit sitt á því, hverja þýðingu breytingar Zweigs hafi fyrir verið í heild.“

Niðurstaða matsgerðar hinna dómkvöddu manna er á þessa leið:

„Leikrit Zweigs, „Volpone“, er frjáls endursköpun á samnefndu leikriti eftir Jonson. Zweig notar söguþráðinn, meginhugmyndir og helztu persónur í leikriti Jonsons.

En hið forna silfur hefur Zweig brætt upp og steipt í nýju móti.

Tilgangur Zweigs með breytingum og endursköpun á leiknum hefur auðvitað verið sá að leysa hina kjarnmiklu renaissance-komedíu úr eins konar álagaham, sníða henni tizkuleg klæði yzt sem innst og leiða hana þannig í endurnýjun lífdaganna fram á nútímasíð.“

Það er álit dómenda, að Stefán Zweig hafi breytt Volpone Ben Jonsons svo mjög, bæði að formi, persónugerðum og öllum anda, að um algera endursamningu leikritsins sé að ræða. Verður Zweig (dánarbú hans) því að teljast eiga óskoraðan höfundarrétt að leikritsgerð sinni. Hefur umrædd lækunarástæða stefnda því ekki við rök að styðjast.

Í öðru lagi hefur stefndi mótmælt hundraðshluta þeim af brúttótekjum, sem stefnandi gerir kröfu til, sem of háum. Þá mótmælir hann sérstaklega forgjaldinu, þar sem slíkt gjald eigi ekkert fordæmi hér á landi. Loks telur hann, að þar sem Leikfélag Reykjavíkur sé félagsskapur áhugamanna, en reki ekki opinbert leikhús, þá sé eðlilegt, að sýningar-

gjöld þess af leikritum séu lægri en gjöld fastra leikhúsa. Hefur stefnandi lagt fram bréf Þjóðleikhússins, dags. 10. þ. m., um greiðslur þess til erlendra höfunda fyrir sýningu leikrita. Segir í bréfinu, að höfundarlaun hafi numið frá 4—7% af seldum aðgangseyri, að fráðregnum skemmtanaskatti og fatageymslugjaldi, og nefnir leikritin Óvænt heimsókn, Pabbi, Flekkaðar hendur og Konu ofaukið sem dæmi. Hefur Þjóðleikhúsið greitt 7% fyrir flutning fyrstnefnda leikritsins, en 4% fyrir hvert hinna.

Þegar virtar eru almennar aðstæður til flutnings leikrita á leiksviði hér á landi svo og hinar sérstöku aðstæður stefnda við áðurgreindan flutning hans á leikriti Zweigs „Volpone“, meðal annars það, að stefndi mun ekki hafa borið úr bítum hagnað af flutningi leikritsins, þykja höfundarlaun til stefnanda fyrir hinn heimildarlausu flutning hæfilega ákveðin 6% af uppgefnum tekjum stefnda af leiksýningunum og án forgjalds.

Samkvæmt framansögðu verða því úrslit máls þessa þau, að stefndi verður dæmdur til að greiða stefnanda kr. 7187.35 með vöxtum, eins og krafist hefur verið, svo og málskostnað, er ákveðst kr. 2300.00, og er þar með talinn matskostnaður, er stefnandi hefur innt af hendi.

Einar Arnalds borgardómari kvað upp dóm þennan ásamt meðdómsmönnum prófessor Steingrími J. Þorsteinssyni og Sigurði Grímssyni rithöfundum.

Dómsorð:

Stefndi, Leikfélag Reykjavíkur, greiði stefnanda, Sigurði Reyni Péturssyni, f. h. dr. Jan van Loewens vegna dánarbús Stefáns Zweigs, kr. 7187.35 með 6% ársvöxtum frá 21. maí 1949 til greiðsludags og kr. 2300.00 í málskostnað innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.

Föstudaginn 20. febrúar 1953.

Nr. 17/1952. **Menntamálaráðherra f. h. Þjóðleikhússjóðs, Kennslukvikmyndasjóðs og Félagsheimilassjóðs** (Einar B. Guðmundsson)

gegn

Fegrunarfélagi Reykjavíkur (Sigurður Ólason).

Dómendur:

Hæstaréttardómararnir Jónatan Hallvarðsson, Gizur Bergsteinsson, Jón Ásbjörnsson, Þórður Eyjólfsson og próf. Ólafur Lárusson.

Endurgreiðsla skemmtanaskatts.

Dómur Hæstaréttar.

Áfrýjandi hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 6. febrúar 1952, að fengnu áfrýjunarleyfi 4. s. m.